

Zitierhinweis

Pánek, Jaroslav: Rezension über: Emilia Hrabovec, Slovenský ústav svätých Cyrila a Metoda v Ríme (1963–2013), Bratislava: Univerzita Komenského, 2015, in: Český časopis historický, 2018, 1, S. 266–269, DOI: 10.15463/rec.1256102494

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a–63a UrhG) zulässig.

třídu s jejími chybami i zajímavostmi. Je to kniha nejen o maršálovi samém, ale šíře o fenoménu Josipa Broze Tita. Je jen škoda, že se Pirjevec více nevěnoval rozsáhlé činnosti protititovské opozice, která se usadila v řadě zemí „socialistického tábora“ (kromě SSSR, Rumunska a Bulharska také v Československu) a vedla odsud proti Titovi propagandistický stalinský boj i dlouho poté, co byl Stalin již dávno po smrti.²

V každém případě je Pirjevcova kniha průlomem, který si zaslouží pozornost každého historika, ale též poučeného laika, který se zajímá o dějiny Jugoslávie a jeho nejzajímavější a nejvýznamnější osobnost v historii 20. století. Není to jen „další nová kniha o Josipu Brozu Titovi“, ale nadlouho ta nejlepší kniha, na kterou bude možné dobře navazovat, pokud se objeví a budou zpracovány další prameny, které bezpochyby existují.

Jiří Kuděla

Emília HRABOVEC a kol.

Slovenský ústav svätých Cyrila a Metoda v Ríme (1963–2013)

Bratislava, Univerzita Komenského 2015, 357 s., ISBN 978-80-223-3922-3.

Naprosto jedinečná koncentrace církevních institucí v Římě je obecně známým faktem. Méně už se ví o vzniku, skladbě a pojetí „národních“ institucí – kostelů, kolejí, hospiců a dalších institucí, které po staletí vytvářejí živou spojnicí mezi centrem západního křesťanstva a jednotlivými zeměmi našeho civilizačního okruhu. I když některé z těchto institucí vznikly již ve středověku (jako dávno zaniklý český hospic z doby Karla IV.), velká část z nich se vytvořila teprve v 19. a 20. století.¹ Z této doby pochází již zaniklá kolej Bohemicum a na ni od roku 1929 navazující česká Papežská kolej Nepomucenum. O zpracování jejich dějin se postaral kolektiv vedený olomouckým církevním historikem Tomášem Parmou nejprve v italské a poté i v české verzi.² Kolektivní práce, která vyšla pod vedením bratislavské historičky a ředitelky Slovenského historického ústavu v Římě Emílie Hrabovec, se stává historiografickým protějškem věnovaným obdobné instituci, kterou si ve druhé polovině 20. století vytvořilo exilové duchovenstvo.

2 O protititovské opozici v Československu srovnej: Ondřej VOJTĚCHOVSKÝ, *Z Praby proti Titovi! Jugoslávská prosovětská emigrace v Československu*, Praha 2012.

1 Srov. mj. Luigi SALERNO, *Roma communis patria*, Bologna 1968; Mario ESCOBAR, *Le chiese sconosciute di Roma* (Quest'Italia. Collana di storia, arte e folklore, 125), Roma 1988; Peter RIETBERGEN, *Rome and the World – the World in Rome. The Politics of International Culture, 1911–2011*, Dordrecht 2012.

2 Tomáš PARMA (ed.), *Dal Bohemicum al Nepomuceno. La cultura ceca e la formazione sacerdotale in un contesto di scontri nazionalisti e di coesistenza*, Roma – Olomouc 2011; TÝŽ (ed.), *Česká kolej v Římě. Od Bohemica k Nepomucenu: 130 let existence české kulturní a vzdělávací instituce*, Kostelní Vydří 2014.

Kniha obsahuje – kromě edičního úvodu, příloh a rejstříku – patnáct kapitol, z nichž část má charakter vědeckých, část spíše vzpomínkových, subjektivně zabarvených textů. Obojí se dobře doplňují, neboť texty druhého typu mají značnou pramennou hodnotu. Platí to především o stati kardinála Jozefa Tomka, který pohledem účastníka vylíčil předpoklady a vznik Slovenského ústavu v roce 1963.³ Pohled „zevnitř“ reprezentuje mj. memoárová kapitola Michala Kani o životě v semináři či veršované vyznání saleziána Gorazda Zvonického.

Nejdůležitější studii, pojednávající o vývoji Slovenského ústavu v kontextu církevní politiky, napsala Emílie Hrabovec,⁴ která se při charakteristice tohoto „slovenského hlasu v Římě“ (s. 45) opřela o výsledky rozsáhlého archivního výzkumu. Autorka označila vztah k Římu a křesťanské víře za základní konstantu slovenských dějin a zdůraznila, že Slováci – na rozdíl od jiných národů – měli k papežství v uplynulých 1100 letech naprosto nekonfliktní vztah. Vznik a vývoj Slovenského ústavu zařadila do souvislosti se zahraniční politikou papežské kurie a vatikánsko-československých jednání, přičemž podrobila ostré kritice „pražský režim“, který se obával sepětí národních a náboženských zájmů Slováků a v tomto smyslu vyvíjel tlak na Svatou stolicí. Autorka věnuje pozornost také souvislosti mezi federalizací Československa a úsilím o vytvoření samostatné církevní provincie na Slovensku, což prezident Gustáv Husák údajně pokládal za završení emancipace Slovenska po roce 1968. Zabývá se specifickým postavením Slovenska mezi Prahou a Budapeští a zdůrazňuje silný vztah Jana Pavla II. k Slovensku. Všechna stručně nadhozená témata mají z pohledu historizace naplněných ambicí Slovenska svou relevanci a nepochybně zůstanou předmětem dalšího výzkumu rovněž v české a maďarské historiografii.

Další studie jsou zaměřeny k užší tematice spjaté se Slovenským ústavem v Římě, který se stal katolickým kulturním a vzdělávacím centrem, jež mělo sloužit náboženským potřebám Slováků v zahraničí, zejména v USA a Kanadě, a podle možností daných politickými poměry také na Slovensku. Pojednávají o duchovní službě pro zahraniční Slováky, o vydavatelské a překladatelské činnosti ústavu, o součinnosti s Vatikánským rozhlasem, o formační a pedagogické činnosti (zejména také v „Malém semináři“ – Slovenském gymnáziu Antona Bernoláka v Římě), o podílu slovenských saleziánů na pedagogické a ediční činnosti ústavu, o vztahu k liturgické reformě po Druhém vatikánském koncilu, o čelných osobnostech ústavu a o jeho vývoji po roce 1989. Dějin zahraniční politiky Československa se dotýká stať Pavla Jakubčina o snahách ovlivnit kuriální politiku vůči slovenským duchovním a o aktivitách komunistické Státní bezpečnosti.

Dokumentární příloha obsahuje 13 textů převážně normativní povahy – stanovy ústavu z let 1961 a 1998, stanovy Papežského slovenského kolegia z roku 1997, záznam o vysvěcení ústavního kostela, doklad o konspiraci Státní bezpečnosti proti jezuitovi Michalu Lackovi z roku 1972, seznam kněží, kteří od roku 1990 studovali v Římě a pobývali v ústavu, a oficiální korespondenci. Obrazová dokumentace ilustruje kromě vnitřního života ústavu především jeho kontakty s papežskou kurií.

3 Jozef TOMKO, *Zrod Slovenského ústavu sv. Cyrila a Metoda v Ríme*, recenzovaná kniha, s. 9–19.

4 Emília HRABOVEC, *Slovenský ústav svätých Cyrila a Metoda a Svätá stolica v cirkevnopolitickom kontexte*, recenzovaná kniha, s. 20–52.

Značná část pojednávané tematiky se týká dějin Československa v období 1948–1989. V některých případech zaznamenává také příležitostné kontakty s českým duchovenstvem, mj. s kardinálem Josefem Beranem v souvislosti se slavnostní mší, kterou sloužil papež Pavel VI. pro české a slovenské poutníky 14. února 1969 k uctění 1100. výročí úmrtí věrozvěsta Konstantina-Cyryla. Neméně důležité jsou však partie, které se zabývají vztahy mezi slovenským a českým duchovenstvem v samotném Římě.

Mezi iniciátory vzniku Slovenského ústavu patřili slovenští kněží, kteří v období po komunistickém převratu roku 1948 žili v Nepomucenu a studovali na Ateneu, pozdější papežské Lateránské univerzitě. Zatímco tamní čeští studenti bohosloví měli po přerušení oficiálních vztahů s Československem podporu od amerických krajanů, slovenští exiloví představitelé po roce 1945 odmítali podporovat slovenské bohoslovce v Nepomucenu, neboť tuto kolej pokládali za českou a vytýkali jí české vedení (ve skutečnosti byl tehdy rektorem Ital, kdežto Češi byli reprezentováni vicerektorem); dosáhli dílčího úspěchu, když byl vicerektorem-ekonomem jmenován Jozef Tomko (v této funkci zůstal v letech 1950–1965).

Slovenští duchovní působili nezávisle na českém kléru, mj. vydávali od roku 1952 měsíčník *Hlas z Ríma – mesačník Katolickej akcie Slovákov v exile* a od roku 1961 vědecké sborníky *Slovak Studies*. V roce 1955 bylo založeno Slovenské vydavatelstvo sv. Cyrila a Metoda v Říme, které publikovalo náboženskou literaturu ve slovenštině. Nicméně za jeden z hlavních úkolů pokládali slovenští exiloví kněží oddělenou výchovu nových bohoslovců a od roku 1959 postupně krystalizovala představa o vybudování samostatného ústavu, který se měl nazývat Cyrillomethodianum a měl být otevřen k cyrilometodějskému výročí 1963. Začaly sbírky a Jozef Tomko při cestě za krajany do USA roku 1960 získal podporu papežské kurie; kardinál Giuseppe Pizzardo oslovil Sdružení slovenských katolíků v USA s poděkováním za pomoc slovenským bohoslovcům v Římě a s doporučením, aby napomohli ke zřízení malého slovenského semináře ve Věčném městě.

Jozef Tomko líčí „boj proti (slovenskému) ústavu“ a proti „slovenskému separatismu“ ze strany Čechů (s. 16–18), zejména vicerektora Nepomucena Josefa Bezdíčka jako téma, které se přenášelo i na úroveň vatikánského Státního sekretariátu a Kongregace pro semináře. Tam byla přirozeně snaha zažehnat rozkol v Nepomucenu, v němž zaujímal pozdější kardinál Tomko úlohu jednoho z vicerektorů. Pod neutrálním názvem Istituto dei Santi Cirillo e Metodio, který v oficiálních jednáních odsunul slovenský národní charakter této instituce do pozadí, bylo nakonec zřízení semináře schváleno v lednu 1961. Ústav, jehož prvním rektorem se stal kněz Štefan Nahálka, odchovanec Nepomucena, dostal za úkol péči o mladé bohoslovce, duchovní službu emigrantům, vydávání a distribuci náboženského tisku a službu poutníkům přicházejícím do Říma. V květnu 1963 vysvětil papež Jan XXIII. základní kámen budovy na Via Cassia, kde začal Slovenský ústav působit ještě téhož roku.

S odstupem pouhých 34 let od zahájení činnosti Nepomucena, které bylo za první Československé republiky určeno pro výchovu bohoslovců ze všech diecézí státu, ale fakticky zůstávalo českou kolejí, naplnili stejné ambice také Slováci. Na cestě k dosažení tohoto cíle se střetalo – a to i v církevním prostředí a v exilu – dvojí pojetí domovského státu (československé, nesené Čechy, a slovenské), což nemohlo zabránit prohlubující se emancipaci slovenského národa. Ústav pokládán za jednu z nejdůležitějších duchovních

institucí Slováků v zahraničí svým vývojem předstihl vytvoření samostatné Slovenské republiky, ale jistým podílem tomuto procesu též napomohl.

Texty shromážděné v publikaci se tak stávají příspěvkem k poznání méně známých aspektů církevních, politických a kulturních dějin Slováků a Čechů v uplynulých sedmdesáti letech. Zda je však zcela výstižné tvrzení editorky, že i po roce 1918 slovenský „národ žil bez slobody i vlastního štátu a pre svet neexistoval“ (s. 8), zodpoví teprve další – komparativně pojaté – historické bádání a uvažování.

Jaroslav Pánek

Peter BRANDT – Detlef LEHNERT (edd.)

Sozialdemokratische Regierungschefs in Deutschland und Österreich: 1918–1983

Bonn, Dietz 2017, 301 s., ISBN 978-3-8012-0495-2.

Svazek, vycházející z výsledků symposia konaného roku 2015, sleduje životní a politické osudy osmi sociálních demokratů/socialistů, kteří v období mezi koncem první světové války a počátkem 80. let stáli buď v čele Německé říše, Spolkové republiky Německo nebo Republiky Rakousko. K nim byl jako devátý připojen portrét „rudého cara z Pruska“, Otto Brauna. Ten byl v letech 1920–1932 sociálně demokratickým ministerským předsedou největší, nejlidnatější (60 % obyvatel Německa) a nejdůležitější – od polských k francouzským hranicím se rozprostírající – říšskoněmecké země.

Po krátkém úvodu z pera Detlefa Lehnerta následuje obecnější studie Bernda Brauna o úřadu říšského kancléře ve výmarské republice. Autor, který jako zvláštní případ nechává v úvahách stranou Friedricha Eberta, dochází k závěru, že tři sociálně demokratičtí kancléři výmarské doby – Philipp Scheidemann, Gustav Bauer a Hermann Müller nebyli méně schopní ani méně bezúhonní než jejich předchůdci za císařství nebo následníci ve výmarské republice. (Braun je tu profiluje vůči Franzi von Papen.) „Důvody, proč nevstoupili do dějin jako úspěšní, dlouho vládnoucí kancléři, spočívají v konstrukčních deficitech výmarské ústavy, v charakteru výmarského stranického systému, především však v krizově otřesené politické situaci, která konfrontovala první německou demokracii s problémy dosud nevídané velikosti“ (s. 46).

Řadu portrétů jednotlivých kancléřů zahajuje zdařile sumarizující studie Waltera Mühlhausena o specifickém případě Friedricha Eberta. Tato výrazná, v jádru odborářská osobnost je autorovi ústředním celoživotním tématem, jemuž věnoval nejen řadu opakovaně vydávaných delších i kratších biografí a speciálních studií, ale také edic.¹ Příspěvek, nazvaný „Od předsedy strany k říšskému prezidentství“, začíná rokem 1917, kdy se od SPD odštěpila levice – USPD. Sociální demokracii to sice oslabilo, Ebertovu

1 Walter MÜHLHAUSEN, *Friedrich Ebert 1871–1925. Reichspräsident der Weimarer Republik*, Bonn 2006; TÝŽ, *Friedrich Ebert. Sozialdemokrat und Staatsmann*, Leinfelden-Echterdingen 2008; TÝŽ, *Friedrich Ebert 1871–1925. A Social Democratic Statesman*, Bonn 2015; Walter MÜHLHAUSEN – Bernd BRAUN (edd.), *Friedrich Ebert und seine Familie. Private Briefe 1909–1924*, München 1992.